
O SIMBOLNEM POMENU SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

Daša Hribar

279

Pričujoči prispevek* izhaja iz razmišljanja o nacionalnem pomenu in vlogi SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA v Ljubljani, ki je osrednji nacionalni etnografski muzej v Republiki Sloveniji.

Vloga Slovenskega etnografskega muzeja v širšem slovenskem nacionalnem kulturnem kontekstu v zadnjih desetletjih je vseskozi simbolno odražala odnos kulturne politike, kot tudi slovenske in jugoslovanske državne ideologije, kakršnega sta ti vodili v smeri (ne)priznavanja avtonomnosti slovenske nacionalne identitete. Posledice tega več desetletij trajajočega odnosa opredeljujejo tudi sodobno slovensko etnološko muzealstvo.

Pomembno je namreč dejstvo, da se v Sloveniji v lokalnih in regionalnih muzejih lahko seznanimo zlasti z etnografsko tipiko posameznih regionalnih, ali pa samo krajevnih območij, ne moremo pa se seznaniti z njihovo celostno etnološko identiteto, kar naj bi vodilo k sintetičnemu prikazu etnološke dediščine in sodobne identitete slovenskega etničnega ozemlja in slovenskega nacionalnega ozemlja kot celote.

Slovenski etnografski muzej je vse doslej lahko pripravljala le občasne monotematske razstave posameznih segmentov materialne etnološke dediščine (zlasti slovenske ljudske umetnosti) in monotematske predstavitve izbranih sestavin načina življenja socialnih (zlasti kmečkih in pol delavskih) ter poklicnih skupin. Te razstave so nedvomno pomembno prispevale k vzpodbujanju novih metodoloških iskanj in k razvoju slovenske etnologije kot znanosti. Vendar pa je Slovenski etnografski muzej, ustanovljen l.1923, ostal vse do danes omejen na bolj ali manj isti površini razstavnega prostora, kot jo je dobil ob svoji ustanovitvi. Čeprav je bil prvi koncept postavitve stalne razstave narejen že pred šestdesetimi in več leti (Stanko Vurnik), se še dandanes v Slovenskem etnografskem muzeju ne moremo seznaniti z integralno predstavitvijo etnološke identitete slovenskega etničnega ozemlja. Preko 30.000 predmetov s področja slovenske ljudske umetnosti ter uporabnih predmetov iz vsakdanjega načina življenja pretekle in polpretekle dobe je v sedmih desetletjih, od ustanovitve muzeja do danes, uspelo zbrati in ohraniti

* Na povabilo Slovenskega etnografskega muzeja sem tekst pripravila kot referat za udeležbo na Prvem srečanju evropskih etnografskih muzejev, ki je bilo februarja 1993 v Parizu. V obliki sinteznih točk je bil predstavljen na plenarnem zasedanju kongresa 22. februarja 1993. V celoti bo v francoskem in angleškem prevodu objavljen v zborniku kongresa, ki bo predvidoma izšel konec leta 1993.

Za finančno pomoč, ki mi je bila dodeljena za udeležbo na kongresu, se zahvaljujem Open Society Fund v Ljubljani.

sodelavcem in prijateljem Slovenskega etnografskega muzeja. Vse to kulturno in etnološko bogastvo ostaja še vedno širši publiki neznano in tudi nedostopno v depojih Slovenskega etnografskega muzeja.

Temeljna ugotovitev, iz katere v pričujočem prispevku zato lahko izhajam je, da *Slovenski etnografski muzej v zadnjih desetletjih sploh ni imel vloge muzeja nacionalnega pomena, temveč je imel bolj status »lokalnega regionalnega« etnografskega muzeja, ki (kot slučajno) stoji v Ljubljani, v glavnem mestu Republike Slovenije.*

Z novo nacionalno državno dimenzijo v Republiki Sloveniji po l.1990 se je spremenil izhodiščni temelj nadaljnjemu simbolnemu vrednotenju in pomenu Slovenskega etnografskega muzeja, vendar pa žal, kot so pokazale naše izkušnje v zadnjih dveh letih, na področju praktičnih rešitev ni mogoče pričakovati hitrih bistvenih premikov. Menimo, da je *bistvenega pomena za nadaljnji razvoj Slovenskega etnografskega muzeja, da se ta tako na simbolni kot na praktično - organizacijski ravni v širši zavesti Slovencev, v politiki in kulturi šele prav vzpostavi kot etnografski muzej osrednjega nacionalnega pomena.* Menimo, da bodo tedaj veliko lažje in hitreje rešljivi tudi vsi prostorski, finančni in konceptualno - vsebinski problemi, s katerimi se je Slovenski etnografski muzej ves čas svojega obstoja (in se tudi še danes) spopadal in ki dejansko izhajajo prav iz njegove nedorečene simbolne pozicije. Ko bo bogata etnološka kulturna dediščina, ki jo imamo Slovenci in katere obsežen del hranijo prav depoji Slovenskega etnografskega muzeja, spoznana in priznana kot ena temeljnih vsebin slovenske nacionalne kulturne identitete, bo narejen tudi odločilen premik v simbolnem pomenu Slovenskega etnografskega muzeja.

Na organizacijski ravni si Slovenski etnografski muzej danes (še vedno in ponovno) prizadeva dobiti lastno muzejsko stavbo, v kateri bo imel na razpolago dovolj razstavnega prostora za oblikovanje stalne muzejske postavitve.

Integralna etnološka muzejska prezentacija v osrednjem slovenskem etnografskem muzeju želi biti izoblikovana skozi tri temeljne vsebinske točke, ki skupaj tvorijo celoto. Prvič: predstavitev etnološke dediščine in sodobne kulturne identitete slovenskega etničnega ozemlja, drugič: na podlagi zgodovinskih razvojnih vidikov kot tudi sodobnih identifikacijskih elementov predstaviti skozi govorico etnologije slovensko narodno identiteto kot celoto ter tretjič: predstaviti etnološko dediščino in sodobno kulturno identiteto slovenskega nacionalnega ozemlja, ki tvori državno ozemlje Republike Slovenije.

V predstavitvi etnoloških dimenzij slovenskega etničnega ozemlja, ki se danes ne pokriva s slovenskim nacionalnim ozemljem, saj je slednje ožje, želi Slovenski etnografski muzej predstaviti zlasti zgodovinsko etnogenezo, medkulturne in medetnične vplive slovenske z drugimi evropskimi in neevropskimi etničnimi kulturami. V njegovi sodobni kulturni identiteti pa predstaviti zlasti narodno identiteto avtohtonega slovenskega prebivalstva, ki v sosednji Italiji, Avstriji in na Madžarskem tvori narodnostne manjšine, a so kot državljani sosednjih držav vendarle sestavni del slovenskega naroda. V prvi točki bi tako zastavljena etnološka razstava v Slovenskem etnografskem muzeju odgovorila na vprašanje, kakšna je identiteta slovenskega etničnega ozemlja, skozi drugo vsebino pa prikazala, kakšna je slovenska narodna identiteta kot celota.

V predstavitvi slednjega sodijo etnološki vidiki narodne identitete Slovencev, ki živimo v okviru slovenskega nacionalnega državnega okvira, nadalje avtohtonega slovenskega prebivalstva v zamejstvu, kot tudi etnološka dediščina in sodobni vidiki

načina življenja Slovencev in ljudi slovenskega porekla, ki živijo v diasporah na vseh petih kontinentih sveta, zlasti pa v Argentini, Avstraliji, Kanadi in ZDA, v večjem številu pa tudi v ekonomsko razvitejših evropskih državah. Etnološka identiteta slovenskih izseljencev je bila vse doslej v slovenskem etnološkem muzealstvu skorajda v celoti prezrta, Slovenski etnografski muzej pa jo želi vključiti kot bistveni del celote slovenske narodne identitete.

Predstavitve etnološke dediščine različnih etnografskih območij slovenskega nacionalnega ozemlja, tradicionalnih oblik načina življenja kot tudi sodobne kulturne identitete in sodobnega načina življenja se mora slovenska etnologija lotiti skozi dvojni, a sintezni pogled. Gre namreč za vzporedno in združno prepletanje dveh ravni - za predstavitev slovenske narodne identitete in za integralno predstavitev slovenskega nacionalnega ozemlja; znotraj njega pa skupne identitete in skupnega načina življenja nismo in ne določamo samo Slovenci sami, ampak smo jo skozi celotno zgodovino in jo še danes sooblikujemo skupaj z drugimi narodnimi in etničnimi skupinami. Vloga teh, zlasti Nemcev, Italijanov, Čehov, Židov in Madžarov v obdobju (zlasti) do konca druge svetovne vojne, je pri nas z etnološkega zornega kota še vse premalo osvetljena.

Slovenski etnografski muzej stoji danes na prepihu novih meddržavnih, medkulturnih in medetničnih relacij, kakršne potekajo v sodobni Evropi. S priznanjem Republike Slovenije kot nove evropske države je pozornost na našo kulturno identiteto še aktivneje usmerjena: bodisi kot iskanje odgovorov na vprašanje, kateri so tisti njeni elementi, zaradi katerih Slovenci poudarjamo svojo evropsko kulturno identiteto in katere so tiste slovenske nacionalne in kulturne posebnosti, zaradi katerih hkrati upravičeno zahtevamo znotraj evropske integracije nacionalno (državno) in kulturno avtonomijo.

Kljub temu pa menimo, da sta simbolni in dejanski položaj Slovenskega etnografskega muzeja danes in v prihodnje temeljnega kulturnega in nacionalnega pomena najprej za Slovence same. Temeljnega pomena za strokovne delavce in sodelavce Slovenskega etnografskega muzeja je zlasti odgovor na vprašanje, kaj lahko Slovenski etnografski muzej pove nam samim o naši lastni nacionalni in kulturni identiteti. Vzporedno z odprtostjo Slovenije navzven je odločujočega pomena intenziven proces odpiranja Slovencev k sebi, k lastnim kulturnim vrednotam.

Menimo, da ima lahko pri tem tudi Slovenski etnografski muzej vzgojno in izobraževalno funkcijo v najširšem pozitivnem pomenu te besede.